

Uchwała z dnia 14 grudnia 2007 r., III CZP 128/07

Sędzia SN Zbigniew Strus (przewodniczący)

Sędzia SN Maria Grzelka (sprawozdawca)

Sędzia SN Henryk Pietrkowski

Sąd Najwyższy w sprawie z wniosku Banku BPH S.A. w K. przy uczestnictwie syndyka masy upadłości Zakładów Mięsnych "P." S.A. w P. o wpis hipoteki, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 14 grudnia 2007 r. zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 4 września 2007 r.:

"Czy art. 81 ust. 3 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.) usprawiedliwia dokonanie wpisu hipoteki jeśli wniosek o jej wpisanie złożony został wcześniej niż sześć miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości?"

podjął uchwałę:

Zakaz dokonania wpisu hipoteki obciążającej nieruchomości stanowiącą składnik masy upadłości nie ma zastosowania do wniosku o wpis złożonego wcześniej niż w ciągu sześciu miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości (art. 81 ust. 1 i 3 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze, Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm.).

Uzasadnienie

Przedstawione zagadnienie prawne wyłoniło się w sprawie, w której Bank Przemysłowo-Handlowy PBK S.A. w K. złożył w dniu 30 grudnia 2002 r. w Sądzie Rejonowym w Poznaniu wnioski o wpis hipoteki kaucyjnej do kwoty 12 000 000 zł na nieruchomości pozostającej w użytkowaniu wieczystym Zakładów Mięsnych "P." S.A. w P., będących dłużnikiem Banku, a w dniu 30 września 2004 r. złożony został wniosek o ogłoszenie upadłości likwidacyjnej wymienionych Zakładów i Sąd

Rejonowy w Poznaniu postanowieniem z dnia 16 lutego 2005 r. upadłość ogłosił oraz wyznaczył syndyka masy upadłości.

W okresie przed wpłynięciem wniosku o ogłoszenie upadłości Sąd wieczystoksięgowy dwukrotnie oddalił żądanie wnioskodawcy o wpis, przy czym ponowna apelacja wnioskodawcy została oddalona postanowieniem Sądu Okręgowego w Poznaniu z dnia 16 grudnia 2005 r. W wyniku uwzględnienia skargi kasacyjnej wnioskodawcy postanowienie to zostało przez Sąd Najwyższy uchylone, a sprawa przekazana Sądowi Okręgowemu do ponownego rozpoznania. Na tym etapie postępowania za przesądzającą uznano kwestię wpływu toczącego się postępowania układowego na możliwość domagania się wpisu hipoteki mającej obciążać nieruchomości dłużnika w związku z ewentualnością zawarcia układu obejmującego wierzytelność, na zabezpieczenie której miała służyć wnioskowana hipoteka. Postępowanie układowe, wobec cofnięcia przez dłużnika wniosku, zostało umorzone postanowieniem Sądu Rejonowego w Poznaniu z dnia 5 listopada 2003 r., co Sąd Okręgowy ustalił po przystąpieniu do ponownego – na skutek orzeczenia Sądu Najwyższego – rozpoznania apelacji wnioskodawcy od postanowienia Sądu Rejonowego oddalającego jego wniosek.

W tym stanie sprawy Sąd Okręgowy uznał się niezwiązany stanowiskiem wyrażonym przez Sąd Najwyższy co do wpływu postępowania układowego na możliwość żądania przedmiotowego wpisu i stwierdził, że wniosek o wpis hipoteki podlega ocenie na podstawie art. 81 ust. 3 ustawy z dnia 28 lutego 2003 r. – Prawo upadłościowe i naprawcze (Dz.U. Nr 60, poz. 535 ze zm. – dalej: „Pr.u.n.”), który budzi jednak poważne wątpliwości. (...)

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

O stopniu zrealizowania podstawowego celu postępowania upadłościowego likwidacyjnego, jakim jest zaspokojenie wierzycieli, decyduje wartość wierzytelności oraz zasobność masy upadłości. Zależność ta kształtuje się według reguły, że im mniej wierzytelności i zasobniejsza masa upadłości, tym bardziej realne jest zaspokojenie wierzycieli. Zważywszy, że niewypłacalni przedsiębiorcy mogą podejmować z niekorzyścią dla wierzycieli zachowania pomniejszające majątek podlegający egzekucji generalnej oraz że zachowania takie mogą być udziałem także niektórych wierzycieli zorientowanych w sytuacjach uzasadniających ogłoszenie upadłości dłużników, ustawodawca, w celu uchronienia majątku upadłego przed tego rodzaju niepożądanymi działaniami, ustanowił przepisy art. 13

ust. 3, art. 84, 94 ust. 1, art. 95, 116, 125, 127 ust. 1 i 2, art. 128, 130 i 136 Pr.u.n. Przepisy te oparte są na domniemaniu, że czynności prawne dłużnika, wierzycieli lub osób trzecich podjęte po ogłoszeniu upadłości lub w określonym czasie bezpośrednio poprzedzającym ogłoszenie upadłości lub złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości, polegające m.in. na potrąceniu, obciążeniu rzeczowym lub określonym rozporządzeniu, mogły mieć na celu uszczuplenie majątku upadłego lub uprzywilejowanie niektórych wierzycieli w postaci ich zaspokojenia poza postępowaniem upadłościowym. Jednocześnie, uwzględniając zasady doświadczenia życiowego, pozwalające wykluczyć domniemanie działania w celu udaremnienia lub osłabienia wyników postępowania upadłościowego wtedy, gdy działania te podjęte były w czasie odpowiednio odległym, ustawodawca wprowadził w art. 94 ust. 2, art. 127 ust. 3, art. 137 Pr.u.n. wyjątki od ww. zasady.

Mając to na względzie należy przyjąć, że analogiczne założenie towarzyszyło ustawodawcy w art. 81 Pr.u.n., w którym – w ust. 1 – uwzględniono interes wierzycieli, poprzednio chroniony bez wyjątków w art. 27 rozporządzenia Prezydenta Rzeczypospolitej z dnia 24 października 1931 r. – Prawo upadłościowe (jedn. tekst: Dz.U. z 1991 r. Nr 118, poz. 512 ze zm.), a w ust. 3 interes osób, wobec których nie można domniemywać, że mogły działać przeciwko przyszłej masie upadłości lub jej wierzycielom, a które znalazłyby się w wyniku ogłoszenia upadłości w sytuacji gorszej niż gwarantowała im czynność prawna w chwili jej podejmowania.

Hipoteka kaucyjna zabezpiecza do oznaczonej sumy najwyższej wierzytelności o wysokości nie ustalonej (art. 102 ustawy z dnia 6 lipca 1982 r. o księgach wieczystych i hipotece (jedn. tekst: Dz.U. z 2001 r. Nr 124, poz. 1361 ze zm. – dalej „u.k.w.h.”). Nie stwarza domniemania istnienia zabezpieczonej wierzytelności (art. 105 w związku z art. 71 u.k.w.h.), ale po przekształceniu w hipotekę zwykłą, czemu nie stoi na przeszkodzie zakaz przewidziany w art. 81 ust. 1 (por. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 8 marca 2007 r., III CSK 356/06, nie publ.), skutkuje uprawnieniem wierzyciela nie tylko do uczestnictwa w podziale sumy uzyskanej ze zbycia obciążonej nieruchomości (art. 189 w związku z art. 236 i art. 347 ust. 1 pkt 4 i art. 356 ust. 3 Pr.u.n.), ale także do niezwłocznego wypłacenia z tej sumy, względnie z reszty funduszków masy upadłości, przypadającej mu należności (art. 336, 338 i 340 Pr.u.n.). Zważywszy na uprzywilejowanie wierzytelności zabezpieczonych hipoteką przewidziane w art. 336, 338 i 340 Pr.u.n.,

przy uwzględnieniu że hipoteka kaucyjna może być hipoteką umowną, należy przyjąć że w art. 81 Pr.u.n. wolą ustawodawcy było – analogicznie jak w przypadku innych czynności lub zdarzeń prawnych – wyeliminowanie możliwości uszczuplenia masy upadłości przez niedopuszczenie powstania hipoteki co do wierzytelności z okresu, gdy ogłoszenie upadłości dłużnika było już przewidywalne, z jednoczesnym wskazaniem, że okresem tym jest sześć miesięcy bezpośrednio poprzedzające złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości.

Tymczasem, według brzmienia art. 81 ust. 3 Pr.u.n., należałoby uznać, że – odmiennie niż przy czynnościach zbycia lub obciążenia majątku dłużnika, potrącenia wierzytelności lub zawarcia umowy majątkowej małżeńskiej – domniemanie działania z pokrzywdzeniem innych wierzycieli, wynikającym z własnego uprzywilejowania, nie dotyczy okresu, w którym ogłoszenie upadłości dłużnika dało się przewidzieć, natomiast dotyczy okresu wcześniejszego. Sprzeczność takiego wnioskowania z *rationis legis* całego unormowania w Prawie upadłościowym i naprawczym jest oczywista, a stwierdzenie, że według tego brzmienia uprawnionym do uzyskania wpisu hipoteki byłby wierzyciel, którego wniosek o wpis wpłynął w dniu poprzedzającym złożenie wniosku o ogłoszenie upadłości, nieuprawnionym zaś byłby wierzyciel, który wniósł o wpis hipoteki dwa lata przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości, pozwala ocenić unormowanie wynikające z brzmienia art. 81 ust. 3 Pr.u.n. jako nieracjonalne.

W związku z tym należy odstąpić od wykładni językowej i posłużyć się wykładnią funkcjonalną, w świetle której brzmienie art. 81 ust. 3 Pr.u.n. jest wynikiem błędnej redakcji, przepis ten bowiem wyraża wolę ustawodawcy wyłączenia zakazu obciążenia składników masy upadłości (art. 81 ust. 1 Pr.u.n.) co do wniosków o wpis hipoteki złożonych wcześniej niż w ciągu sześciu miesięcy przed wpływieniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Znajduje to potwierdzenie w projekcie ustawy o zmianie ustawy – Prawo upadłościowe i naprawcze, ustawy o Krajowym Rejestrze Sądowym oraz ustawy o Bankowym Funduszu Gwarancyjnym (Sejm V kadencji, druk nr 1845), w którym proponuje się art. 81 ust. 1 w brzmieniu: „Po ogłoszeniu upadłości nie można obciążyć składników masy upadłości hipoteką, zastawem, zastawem rejestrowym, zastawem skarbowym lub hipoteką morską w celu zabezpieczenia wierzytelności powstałej przed ogłoszeniem upadłości”, oraz art. 81 ust. 2 w brzmieniu: „Przepisu ust. 1 nie stosuje się, jeżeli wniosek o wpis hipoteki został złożony w sądzie co najmniej na sześć miesięcy przed dniem

złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości”. W uzasadnieniu projektu stwierdzono, że zmiana proponowana w art. 81 ust. 2 ma doprowadzić do usunięcia oczywistej omyłki, ponieważ intencją wprowadzenia art. 81 ust. 3 w obecnym brzmieniu było dopuszczenie dokonania wpisów hipotek na podstawie wniosków złożonych co najmniej sześć miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości.

Z tych względów Sąd Najwyższy uznał, że art. 81 ust. 3 Pr.u.n., wbrew jednoznaczному brzmieniu, wyraża normę prawną, zgodnie z którą zakaz obciążania składników masy upadłości hipoteką (art. 81 ust. 1 Pr.u.n.) nie dotyczy wniosków o wpis złożonych wcześniej niż w ciągu sześciu miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości. Oznacza to, że tylko wnioski, które wpłynęły do sądu wieczystoksięgowego wcześniej niż w ciągu sześciu miesięcy, mogą być uwzględnione. Przyjęcie – jak proponują niektórzy przedstawiciele doktryny – że także wnioski o wpis złożone przed sześcioma miesiącami, licząc wstecz od złożenia wniosku o ogłoszenie upadłości, podlegają uwzględnieniu, spowodowałoby, że art. 81 ust. 3 nie stanowiłyby wyjątku od zasady wprowadzonej w art. 81 ust. 1 Pr.u.n., lecz przekreślałyby tę zasadę, czego nie można zaakceptować.

W postanowieniu z dnia 8 grudnia 2006 r. V CSK 322/06 (OSNC 2007, nr 10, poz. 158) Sąd Najwyższy, wyrażając stanowisko odnośnie do związania sądu wieczystoksięgowego wykreśleniem hipoteki dokonany przez sędziego komisarza co do hipoteki z wniosku złożonego wcześniej niż w ciągu sześciu miesięcy przed wnioskiem o ogłoszenie upadłości, podkreślił, że zgodność stanu prawnego nieruchomości wynikającego z wykreślenia hipoteki z rzeczywistym stanem prawnym podlega badaniu w postępowaniu wszczętym na podstawie art. 10 u.k.w.h. Wskazując na możliwość kontroli zastosowania przez sędziego komisarza art. 82 w związku z art. 81 ust. 3 Pr.u.n. w sytuacji, w której wykreślenie hipoteki dotyczyło wpisu uwzględniającego wniosek złożony wcześniej niż w ciągu sześciu miesięcy przed złożeniem wniosku o ogłoszenie upadłości, Sąd Najwyższy dał wyraz stanowisku zbieżnemu z poglądem wyrażonym w niniejszej uchwale; tylko dopuszczenie wykładni funkcjonalnej art. 81 ust. 3 Pr.u.n. – ze skutkiem w postaci przyjęcia innej normy prawnej niż ta, na którą wskazuje brzmienie art. 81 ust. 3 Pr.u.n. – mogło uzasadniać wskazanie przez Sąd Najwyższy na ewentualność uzyskania ostatecznie przez wnioskodawcę żądanej hipoteki.

Mając to na względzie Sąd Najwyższy podjął uchwałę, jak wyżej.

